

Irina Coroiu

REDIMENSIONAREA UNEI
EXPERIENȚE DE CONȘTIINȚĂ

Teatrul Național Cluj-Napoca (împreună cu Institutul de Teatru Cluj-Napoca) a prezentat, încă din stagiunea trecută, spectacolul cu piesa *Omorul în catedrală* de T. S. Eliot, în regia lui Mihai Măniuțiu. Dedicând acest spectacol „tuturor celor care au murit sau au suferit pentru credință în beciurile comuniste și în închisoarea care a fost România timp de o jumătate de secol”, Mihai Măniuțiu, Doina Levintza, Iosif Herța, Marcel Iureș, Radu Amzulescu, Oana Ștefănescu, Miriam Cuiș, Marius Bodochi, Ionel Mihăilescu, Dorin Andone, Radu Binzaru s-au prelat de afirmația lui Eliot: „Funcția artei în genere este de a furniza percepția unei ordini a trăirii, impunând trăirii înseși o rânduire”.

Substituindu-se înaintașului său E. Martin Brown (colaborator apropiat al poetului-eseist căruia i-a sugerat și regizat toate piesele, începând cu aceasta - mare succes la Festivalul religios de la Canterbury în 1933), Mihai Măniuțiu a edificat, la rândul-i, o impresionantă reprezentare, în suita memorabilelor sale montări: *Oedip salvat*, *Perșii*, *Afară în fața ușii*, *Macbeth*, *Cu ușile închise*, *Antoni și Cleopatra*, *Lecția*, *Richard III*, *Săptămâna luminată*.

După cum și teoretizează, Măniuțiu concepe actul ludic ca pe o mântuire de orice mimetism derizoriu și accedea la originea gestului prim al nașterii omului în puritate și bucurie. Dacă în predica înglobată în text se fac speculații în legătură cu celebrarea succesivă a Nașterii Domnului și a martiriului Sfântului Ștefan, la fel spectacolul are valențele miraculoase ale aceluși mister medieval pe care însuși autorul l-a avut drept model în descrierea drumului spre moarte al unui *Everyman/Om oarecare*. Așa cum Eliot și-a dorit, aspirând spre „idealul de neatins al dramei poetice”, faptul istoric - asasinarea arhiepiscopului Thomas Becket la 29 decembrie 1170 din ordinul regelui Henry II Plantagenet - devine o experiență de conștiință redimensionată la nivel universal, în care primează relevanța dramatică a versului. Totul argumentat de subtilul joc secund al viziunii regizorului și scenografei Doina Levintza care au imaginat și îmbrăcat personajele ca ipostaze variabile ale protagonistului. Ipoteze pe care el le înfruntă în clipa dilatată a ritualului desprinderii de viață. O limpezire launtrică, unica posibilă pentru cel ce a optat pentru recluderea catedralei din suflet.

În acest delicat proces de redare a unei globale *imago animae*, Măniuțiu i-a avut alături pe interpreți, cei pe care el îi consideră a fi, în momentul creației, *centrum mundi*. Prologul descoperă printr-un spot de lumină o biată ființă plâpândă, ce se va dovedi foarte puternică totuși, creată cu aportul excepțional al Oanei Ștefănescu anume pentru a sugera iminența deznodământului fatal. Ea riscă împrăștierea semintelor Binelui și Răului, deopotrivă maculate de sângele vărsat, și șchițează gestul înjunghierii într-un reflex de harakiri (susținut și prin inflexiunile muzicii lui Iosif Herța ce amintește că perversiunile violenței vin dinspre Extremul Orient). Victima a seducției prin viol, eroina emite tipătul mut al lucidității, al clarviziunii, apanaj al nebuniei ei ținută în zgardă de un alt personaj ubicuu. Acesta e intruchipat de Radu Amzulescu, malefică emanație a portretului negativ pe care-l

FRAGMENT DIN ROMANUL

„MONSTRUL”

DE ISMAIL KADARE

(Urmare din pagina 3)

Legenda arată precis motivele morții acestuia: era împotriva prieteniei cu grecii. Circumstanțele decesului rămân totuși misterioase.

Imediat după sfârșitul faimosului lider, calul este băgat, conform unui ordin, în cetate. Dezbaterile trecuseră, se pare, de faza critică. După ce l-au mai controlat o dată, l-au tras spre una din marile porți a cărei înălțime o depășea însă, cu două-trei palme; de aceea s-a stricat nițel bolta și s-a slăbit structura canaturilor. Nu-i imposibil să fi fost și aici vorba de o premeditare.

Mulțimea care asocia venirea calului cu sfârșitul războiului (cât așteptaseră ziua asta!) sărbătorește evenimentul. Pe când îl trăgeau cu frânghiile spre oraș, nu-i exclus ca în jurul lui să fi izbucnit iarăși controversele „pro” și „contra”, de astă dată, nu între șefi, ci între oameni simpli. (Oameni care nu le puteau ierta grecilor cei zece ani de nenorociri, cruzimi, crime, marea mizerie pricinuită de îndelungata blocadă... Unii, totuși, ar fi dat orice pentru pace!)

Deci Calul de Lemn urma același traseu ca în legendă, cu deosebirea că pântecul îi era gol.

Când fu băgat în sfârșit în oraș, delegația se grăbi să pună

fac denigratorii fostului cancelar - „un monstru de egoism” cu biciful în mână. Nebuna mută își va găsi liniștea abia în final când brusc îi revine vocea, izbucnind din inima-i rănită: ea reface gestul Madonei - îmbrățișând trupul martirului, în timp ce-i înalță o fierbinte rugă. Anterior, în agitația haotică, în care mâinile îi par excrescențe nervoase ale unei forme ce se pășește pe sine, acest alter-ego feminin se confundă cu femeile corului isterizate de teamă. Limfă agonică evocând transa orgiastică a naturii abandonate iraționalității, ele reprezintă mulțimea ce preferă îndurarea mizeriei în liniște, refuzând să-și conștientizeze condiția, gloata sărăcimii din care însuși Becket s-a desprins cândva și de care arată că nu s-a înstrăinat. Pe care înțelege și încearcă să o protejeze indirect, nu așa cum i se pretinde ipocrit, atunci când i se reînnoiește oferta de a prelua și prerogativele puterii civile, pe lângă cele ecleziastice. Posibili dubli sunt și Ispititorii - vlăstare ale viciilor de tinerețe și maturitate, cu aparențe frivole și respectiv sobre, androgini în tandem cu disponibilități de interșanjabilitate sexuală, demoni fosforescent-frenetici (Dorin

capăt discuțiilor. Se pregătesc documentele, experții celor două părți reverifică formulările. Acum și delegația și calul se aflau înăuntrul Troiei. Esența și forma s-au apropiat, s-au contopit. Separarea a luat sfârșit.

Troienii sărbătoreau mai departe încheierea păcii, în timp ce osmoza se producea. De astă dată delegația poate fi ușor imaginată nu la adăpostul reședinței ei, ci în pântecul calului. Instalată astfel definitiv în legendă.

După ce iscălesc tratatul de pace, acordurile, concesiile reciproce, protocolul pentru transportul maritim, pentru petrol și în privința statutului Elenei, împuțerniciții părăsesc în grabă Troia ca să ajungă - chipurile - armata pornită spre Grecia.

Ca să nu stârnească bănuiele, nu se grăbesc s-o ia cu ei pe Elena. (Poate sub pretextul că s-ar fi prelungit pregătirea bagajelor). Rămânerea ei risipește și ultimele suspiciuni; ca urmare troienii devin total încrezători. Între timp, printr-o manevră strălucită, noaptea, flota greacă revine, trupele redevărcă în apropierea Troiei, iar armata, căreia i se ridică moralul cu vestea că Menelaos, Odysseus și alții au putut să pătrundă în cetate în burta calului ca să deschidă porțile - erau căpătenii care nu mai fuseseră văzute de mult printre soldați, într-adevăr! - armata deci, trece la un ultim atac vijelios. Asaltul ce-a însemnat de fapt nimicirea. Porțile nu i-au fost deschise dinăuntru, amănunt neobservat de altfel, în învâlmășeala luptei. Era prea mare pornirea grecilor de-a distruge din temelii orașul atât de urât de ei. Cineva a avut misiunea specială, în plină desfășurare a măcelului, să facă scrum și documentele tratatelor... Gent Ruvina își frecă fruntea cu mâna. o bucată de vreme fixă cu o privire tulbure foile cu însemnări. Sublinie cu câteva linii numele lui

Andone - Ionel Mihăilescu) sau solemn-opaci (Marius Bodochi - Radu Binzaru). Aceste himere ale unei existențe anterioare dramatizează angoasele prezente ale eroului într-un balet al tentațiilor cochetând cu hăul uitării de sine, figurând complicatele acrobații ale spiritului. Hărțuit de preoții Bisericii și Cavalerii Regelui, Becket-ul intrupat de Marcel Iureș într-o dăruire absolută preferă introvertirea, acoperindu-și chipul câtă vreme nu-și clarifică el însuși atitudinea față de sine. Stoic, suportă gravele acuze care-l prezintă ca neloial dispregiutor, singuratec nesăbuit, invidios ambițios. Atunci când își dă la o parte valul ori cagula, privirea îi clamează starea de umilință candidă - senină acceptare a damnării liber asumate.

O atitudine ce poate fi susceptibilă însă și de trufașă poză a martiriului atât de mult dorit. Depinde de optica publicului. A spectatorului căruia i se propune o caleidoscopică imagine a adevărului: relativ, ambiguu, echivoc. Urmând ca fiecare să purceadă la propria sa limpezire sufletească. Odată comis omorul din catedrală...

Laocoon, simțindu-se însă prea obosit ca să mai poată medita la moartea lui misterioasă. Cu alt prilej, își spunea, cu alt prilej, deși numele parcă îl chema, insista să fie băgat în seamă. Laocoon. Fascinat, cu mâna îngreunată, îl sublinie iar. Trebuie să te aștepti și la contralovituri, se gândi, dacă lovești în Calul de Lemn. Prea îi acorzi multă atenție! - continuă să discute cu sine. Ai grijă, nu-i chiar așa de ușor. Ce de temeri! - se miră singur. Și deoarece își amintise și de amenințările fostului logodnic al Lenei, surăse.

Se ridică de la masă și pe când își puneja pardesiul să iasă, se gândea că de fapt nu de fostul logodnic al Elenei era vorba, nici de familia lui. Toți se simțeau amenințați într-un fel sau altul, uneori fără să mai știe nici de unde venea primejdia. Se uită la ceas. Avea întâlnire cu Lena după amiază. Pe drum continuă să-l preocupe însă însemnările cu care umpluse coli întregi. Asta e o scrisoare pentru mine? îl întrebase într-o zi Lena, mai în glumă mai în serios. Da, îi răspunse el, stai să vezi. Și încercase să îi explice că era totuși o scrisoare pentru ea, cu toată imixtiunea altor lucruri. Am căzut într-o cursă - așa își motivase cu alt prilej lungimea misivei, dornic să-i comunice câteva dintre părerile lui despre mitul antic „deși știu că ție unele părți ți se par fragmente din lucrarea mea de doctorat, neterminată”.

Își amintea de toate astea și își iuțea pașii. Probabil că o să mă întrebe iar astă seară. Și trebuia să-i răspundă mai clar cum era scrisoarea capcană, gen lucrare de doctorat.

O zări de departe pe trotuarul din fața cafenelei „Iarna” și îi făcu semn cu mâna, până când îl văzu și ea.

Traducere din albaneză de Renata Melonashi